

Zenon Grocholewski

"Motu proprio Causas matrimoniales. Le cause matrimoniali nel diritto canonico. Come ottenere la nullità e lo scioglimento del matrimonio", Romualdo Pandini, Roma 1973 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 18/1-2, 308-311

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rycznym; zwłaszcza zajmuje się klasycznym prawem karnym oraz późniejszymi teoriami i osiągnięciami, przede wszystkim włoskiej szkoły antropologicznej prawa karnego, a także szkoły anglosaskiej; po czym stwierdza, że ten nowy rozwój może być widziany jako kontynuacja chrześcijańskiej tradycji, która w prawie kanonicznym już od dawna oprócz kar odwetowych znała kary poprawcze. Następnie czyni A. ciekawy przegląd zarysowujących się tendencji w prawie karnym, gdy chodzi o elementy, które należy wziąć pod uwagę przy wymierzaniu kary, teorię przestępstwa, pojęcie winy, systematykę prawa karnego, współodpowiedzialność, sankcje karne i ich wykonanie oraz umiędzynarodowienie prawa karnego. A. zauważa, że w tych tendencjach widać wiele chrześcijańskiej ideologii, lecz wymagałoby specjalnej analizy badanie, czy i o ile te nowe tendencje powstały z chrześcijańskiego podłoża, co zresztą byłoby bardzo trudne do rozstrzygnięcia w konkretnej sytuacji. Następnie bardzo krótko przedstawia A. naturę wpływu chrześcijańskiej myśli na prawo i wskazuje na pewne podstawowe myśli chrześcijańskie, które są aktualne także dla dzisiejszej sytuacji prawa karnego.

Z powyższego wynika, że omawiana książka nie stanowi pełnego i do końca wypracowanego przedstawienia wpływu myśli katolickiej na prawo pozytywne; AA. ograniczają się w zasadzie do przedstawienia tego wpływu na jeden tylko kraj lub kraje używające języka niemieckiego; różna jest też metoda poszczególnych opracowań i zakres przebadanego materiału. Niemniej jednak bardzo interesująca i pożyteczna jest lektura tej książki, mając także na uwadze powagę naukową autorów, którzy wypowiadają się z dziedziny własnej specjalności i pochodzą z różnych środowisk naukowych. Uderza też fakt dużej otwartości Autorów, ich sceptycyzm wobec usiłowań jednoprzyczynowego tylko wyjaśniania zjawisk. Omawiana książka podsuwa również wiele tematów do dalszego opracowywania tak bardzo złożonej i trudno wymiernej problematyki.

Ks. Zenon Grocholewski

ROMUALDO PANDINI, Motu proprio *Causas matrimoniales*. LE CAUSE MATRIMONIALI NEL DIRITTO CANONICO. Come ottenere la nullità e lo scioglimento del matrimonio, Roma (DETS Editore) 1973, ss. 335.

Autor omawianej książki, Romuald Pandini, znany jest z kilku prac z zakresu włoskiego prawa świeckiego („Nuova legge organica sulla casa”, „La nuova disciplina del commercio”, „Nuovissimo manuale delle udienze di conciliazione”, „Eccologia-Inquinamento-Difesa dell'equilibrio naturale”, „La riforma del diritto di famiglia”).

Obecna Jego książka, dotycząca prawa kanonicznego, składa się z następujących części: Wstęp (ss. 7—14), Tekst łaciński i włoski Motu proprio (MP) *Causas matrimoniales* (ss. 15—26), maksymarium orzecznictwa sądowego w sprawach małżeńskich (ss. 27—155), komentarz do MP *Causas matrimoniales* (ss. 157—214), dodatek (ss. 215—299) i spis rzeczy oraz indeks analityczny przedstawionego orzecznictwa (ss. 301—335).

We wstępie, nawiązując do głosów prasy, które łączyły wydanie MP *Causas matrimoniales* z wydaniem prawa rozwodowego we Włoszech, A. omawia to prawo, a zwłaszcza aktualne usiłowania jego abrogacji, oraz wskazuje na podłoże historyczne, prawne i społeczne, z którego zrodziło się MP, co dowodzi jego niezależności od wspomnianego prawa włoskiego.

Maksymarium dotyczy orzecznictwa z lat 1960—1970. Zaczepnięte jest ono z wyroków Roty Rzymskiej (z 47 wyroków), z innych sądów kościelnych (z 50 wyroków) a także z orzecznictwa włoskich sądów cywilnych (z 110 wyroków). A. twierdzi, że są to najważniejsze maksymy z ostatniego dziesięciolecia, że one także wpłynęły na reformę zawartą w MP *Causas matrimoniales* i dlatego pozwalają na jego lepsze zrozumienie; zauważa też, że wprowadzenie prawa rozwodowego we Włoszech spowodowało większą elastyczność w interpretacji norm kanonicznych przez sądy kościelne, z kolei zaś sądy świeckie stosują prawo rozwodowe z wygórowanym rygoryzmem.

W komentarzu do MP omawiane są następujące kwestie: 1) Ustawodawstwo kościelne w ogólności (mowa jest o organach prawodawczych, formach norm prawnych, nakazach, przywilejach, dyspensach, reskryptach i o Motu proprio w ogólności); 2) fakty i ustawodawstwo, które poprzedziły *Causas matrimoniales* i wpłynęły na jego wydanie; 3) Alokucje Ojca św. Pawła VI do Roty Rzymskiej, z których A. cytuje duże wyjątki na następujące tematy: funkcje sędziego, kult sprawiedliwości jakim odznaczać się powinien sędzia, znaczenie orzecznictwa rotalnego dla reformy Kodeksu oraz funkcje i zadania Roty Rzymskiej; w wypowiedziach tych — zdaniem Autora — znajduje się jakoby fundament decyzji Ojca św. wydającego MP *Causas matrimoniales*; 4) Wydatki pieniężne związane z procesem małżeńskim w sądach kościelnych (A. przedstawia ostatni dokument Sygnatury Apostolskiej w tej materii, wydany 14.10.1972, który dotyczy sądów kościelnych we Włoszech i został rozesłany do Przewodniczących Konferencji Biskupów różnych krajów); 5) Przygotowująca się reforma Kodeksu Prawa Kanonicznego, i w związku z tym pojęcie prawa w Kościele, pojęcie Kościoła jako społeczności, pozycja prawna ludu Bożego, odpowiedzialność wiernych, władza jako misja miłości, natura pastoralna reformy, poprzednia kodyfikacja; A. kończy ten punkt stwierdzeniem, że MP *Causas matrimoniales* idzie po linii reformy Kodeksu; 6) Ogólne pojęcie o procesie małżeńskim (zbyt dłu-

gie trwanie tych procesów dotychczas; cel procesów małżeńskich, normy którymi on się kieruje, wyrok nie ma nigdy powagi rzeczy prawomocnie osądzonej, podwójny wyrok zgodny, promotor sprawiedliwości, zdolność procesowa, władza śledcza sędziego i obowiązek sekretu, wykluczenie możliwości kompromisu pozaprosesowego, „favor matrimonii”, obrońca wężła); 7) zawartość reformy dokonanej przez MP *Causas matrimoniales*: najpierw A. omawia po krótko jak dokonuje się proces małżeński (wniesienie skargi, usiłowanie konwalidacji, faza instrukcyjna, wyrok), następnie (ss. 207—213) przedstawia normy MP, krótko je komentując.

Dodatek zawiera kanony Kodeksu dotyczące małżeństwa, sądów kościelnych i spraw małżeńskich, dokumenty udzielające specjalnych władz w kwestii procesowej Konferencjom Biskupów Stanów Zjednoczonych, Australii, Belgii i Wielkiej Brytanii, oraz dokumenty odnoszące się do procesów nad małżeństwem niedopełnionym, łącznie z najnowszą instrukcją wydaną 7 marca 1972.

Omawiana praca nie przedstawia wielkiej wartości. Maksymarium zaczerpnięte jest dosłownie z „Il Diritto Ecclesiastico” (1961—1971) i to jedynie z tego czasopisma, lecz Autor nie wspomina o tym ani słowa. Nie uwzględniono wyroków publikowanych w innych czasopismach, choć mają one wielkie znaczenie; zob. np. znany wyrok Roty Rzymskiej coram Ewers z dnia 18 maja 1968, publikowany w „Monitor Ecclesiasticus” 94 (1969) 395—407, czy też wiele innych. A. nie zadał sobie najmniejszego trudu, by zajrzeć do innych czasopism. W czasie publikowania pracy były już wydane „Decisiones seu Sententiae” Roty Rzymskiej do roku 1963 ze solidnie zrobionym spisem rzeczowym; A. też tego nie wziął pod uwagę. Poza tym wydaje się wielką przesadą twierdzenie Autora, że przedstawione orzecznictwo stanowiło podstawę i pozwala lepiej zrozumieć *Causas matrimoniales*; przedstawione orzecznictwo kościelne przecież dotyczy meritum spraw małżeńskich (metus, error, impotentia itd.) i wartości elementów dowodowych, zaś *Causas matrimoniales* jedynie uproszczenia procedury podyktowanego zwłaszcza pragnieniem zmniejszenia okresu trwania rosnącej ilości procesów małżeńskich (zob. wstępną część *Causas matrimoniales*). Jeszcze mniejszy jest związek omawianego MP z orzecznictwem włoskich sądów świeckich. Bezpodstawnym też jest mniemanie Autora, że wprowadzenie prawa rozwodowego we Włoszech spowodowało większą elastyczność w interpretacji norm kanonicznych przez sądy kościelne s. 31); w żadnym zaś wypadku nie ilustruje tego przytoczone po tym wstępnym twierdzeniu orzecznictwo, tym bardziej, że dotyczy ono okresu poprzedzającego wydanie prawa rozwodowego we Włoszech. Z przedstawionej zaś powyżej problematyki komentarza widać jak luźno jest on związany z MP *Causas matrimoniales*: A. daje podstawowe wiadomości wielu spraw, natomiast przedstawienie i omówienie samego MP zostało dokonane na siedmiu

stronach (207—213). Nie uwzględniono wielu komentarzy, które na ten temat uprzednio się ukazały. Kompletnie błędnie odczytał A. artykuł VI MP, twierdząc, że kobieta może spełniać funkcję asesora i audytora (s. 211), co jest nieprawdą. Poza tym nie brak innych nieścisłości.

Choć cała ta książka, wg intencji Autora, chce być jakimś komentarzem do MP *Causas matrimoniales*, to jednak jest z nim jedynie bardzo luźno związana. Z punktu widzenia naukowego nic nie wnosi. Może być jedynie określona jako popularno-naukowa, lecz i do jako takiej odnoszą się wyżej wymienione zastrzeżenia. Pewną użyteczność praktyczną przedstawia zebranie razem pewnej ilości maksym orzecznictwa sądowego z ostatnich lat wraz z dość dobrym indeksem analitycznym.

Ks. Zenon Grocholewski

GIACOMO SANTORI, Compendio di sessuologia, IV Edizione, Saluzzo (Edizioni Minerva Medica) 1972, ss. 587.

Do niełatwych spraw w sądach kościelnych należą procesy o orzeczenie nieważności małżeństwa z powodu niemocy płciowej (impotencji). Samo już pojęcie tej niemocy należy w nauce prawa kanonicznego do kwestii bardzo skomplikowanych i dyskutowanych. Pominąwszy jednak to, i założywszy, że sąd kościelny trzyma się doktryny wypracowanej w tej materii przez orzecznictwo Roty Rzymskiej, niemałą trudność stanowią przedstawione wyniki badań lekarskich, na których koniecznie trzeba się oprzeć. Sędzia, adwokat czy obrońca wężła spotyka się tutaj z bardzo specjalistyczną terminologią i w ogóle z niełatwą dyscypliną wiedzy medycznej. Mimo to musi w konkretnym wypadku ocenić wartość orzeczeń biegłych z punktu widzenia przydatności tych orzeczeń dla udowodnienia niemocy płciowej w znaczeniu prawa kanonicznego. Poza tym bezdyskusyjną jest potrzeba oparcia się w tej dziedzinie na najnowszych zdobyczach medycyny i sięgania do literatury najbardziej autorytatywnej. Z tych to racji chyba nie bez sensu jest wskazanie niniejszego kompendium seksuologii na łamach pisma kanonistycznego.

Omawiana książka przeznaczona jest w zasadzie dla lekarzy-praktyków. Ma ona, wg. pragnienia Autora, stanowić uzupełnienie studiów uniwersyteckich i pouniwersyteckich przez systematyczne przedstawienie materii. Autor wystrzega się płytkiej popularyzacji; opiera się na najnowszych osiągnięciach wiedzy i bogatym doświadczeniu. Całość pracy składa się z dwóch części: Pierwsza część (ss. 1—226) dotyczy